

Enhedslistens grønne program

Enhedslistens grønne program	1
1. Et økologisk bæredygtigt samfund	2
2. Den økologiske krise	2
Jordens økologiske grænser overskrides	2
Kapitalismen sætter profitten over miljøet	3
Grøn vækst er en myte	3
Krisen skærper ulighederne	4
Vild natur i sin egen ret	4
3. Demokratisk, rød og grøn omstilling	5
Miljøretfærdighed	5
Kollektive rammer for at leve bæredygtigt	5
Grønne job i stedet for miljøødelæggende job	6
Demokratisering og socialisering af økonomien	6
Internationalt samarbejde	7
4. Klima og energi	7
Sæt klimaredning før kapitalinteresser	8
100 % vedvarende energi med langt mindre forbrug	8
Sammenhængende og demokratisk energiplanlægning	9
Klimatilpasning	9
5. Natur, landbrug og fiskeri	10
Landbruget skal respektere naturens grænser	10
Enhedslisten kæmper mod pesticider	11
Fælles ejerskab og lokal forankring	11
Vildere og mere sammenhængende natur	11
Skånsomt fiskeri	13
6. Transport og byudvikling	13
Grøn omstilling af transporten	13
Bæredygtig byudvikling	14
Begrænsning af unødvendig varetransport	15
7. Råstoffer, produktion og forbrug	15
Mindre råstofforbrug og -udvinding	15
Cirkulær produktion	16
Holdbarhed, reparation og genbrug	16
Deleøkonomi	17
Væk med skadelige stoffer	17
8. Fra program til handling	17

1. Et økologisk bæredygtigt samfund

Enhedslisten har en vision om et økologisk bæredygtigt socialistisk samfund.

Vi ønsker et samfund, hvor mennesker samarbejder om at få opfyldt deres behov uden at forringe resten af verdens eller fremtidige generationers muligheder for at opfylde deres behov. Et samfund, hvis forbrug af Jordens ressourcer er i balance med Jordens økologiske bæreevne.

Vi kæmper for et samfund, der ser sig selv som en del af naturen og derfor skaber plads til mangfoldighed og trivsel. Vi ønsker et samfund hvor hensynet til mennesker er det samme som hensynet til naturen. Et samfund hvor rovdrift på naturen er lige så fremmed som rovdrift på mennesker.

Vi ønsker et samfund uden sociale klasser, hvor alle har lige muligheder for at leve det liv, de ønsker. Et samfund, der fremmer solidaritet og samarbejde om fælles, bæredygtige løsninger.

Vi ønsker et samfund, hvor der produceres med udgangspunkt i menneskers behov og inden for rammerne af naturen og miljøets bæreevne – ikke med det formål at skabe profit. Et samfund, hvor beskæftigelse og social tryghed kan sikres, uden at økonomien hele tiden skal vokse.

Vi ønsker et samfund, hvor økonomien sætter kvalitet, reparation og genbrug i højsædet. Et samfund, hvor udvundne råstoffer holdes i cirkulation så længe som muligt.

I sådan et samfund vil mennesker kunne leve bedre, samtidig med at de skåner miljøet ved at begrænse produktion og transport. Det vil give mere fritid, mindre stress og et rigere liv for den enkelte og for lokalsamfundene.

Som en forudsætning for alt dette arbejder vi for et socialistisk demokrati, hvor befolkningen ejer ressourcer og virksomheder i fællesskab og træffer beslutningerne om de økonomiske mål og prioriteringer, så lokalt som muligt og så nationalt og internationalt som nødvendigt. Vores vision er i samklang med en bevægelse i befolkningen, hvor stadig flere mennesker indser, at der er brug for et grundlæggende skifte i systemer og værdier, hvis der skal være en fremtid, vi kan byde vores efterkommere.

2. Den økologiske krise

Vi befinder os midt i den alvorligste økologiske krise i menneskets historie. Millioner af mennesker lever allerede med de direkte konsekvenser af klima- og miljøforandringer og i de kommende år vil tallet mangedobles. Enten gennemfører vi en gennemgribende grøn omstilling af vores måde at producere på, eller også vil klimaforandringerne begynde at forstærke sig selv med kaotiske og uforudsigelige følger.

Jordens økologiske grænser overskrides

Afgørende planetære grænser for Jordens økosystemer er blevet overskredet eller er i gang med at blive det: klimaforandringer, tab af biologisk mangfoldighed, fortrængning af natur og

ødelæggelse af de tropiske skove, forurening med kvælstof og fosfor, forsuring af havene, pres på ferskvandsressourcerne og forurening med kemiske stoffer, gmo'er, nanomaterialer m.m.

Den massive udledning af drivhusgasser har igangsat klimaforandringer, som er katastrofale og uigenkaldelige. Allerede nu er folk mange steder i verden ramt af tiltagende tørke, ørkenspredning, oversvømmelser og orkaner. Klimaforandringerne truer fødevare- og ferskvandsforsyning, fører til krige og skaber flygtningestrømme.

Klimaforandringerne forstærker den øvrige økologiske krise, ikke mindst den igangværende masseuddøen af arter, fordi mange levesteder forsvinder eller ødelægges.

Også i Danmark er naturen og miljøet allerede under kraftigt pres: Vandløb, kyst- og havområder forurenes, grundvandet trues, og arter forsvinder.

Følgerne af den globale opvarmning rammer i første række de fattigste dele af verden, og ingen lande vil gå ram forbi, hvis den globale opvarmning ikke standses i tide. Også her i landet forventes havvandsstigning, ekstremt vejr, invasive arter og tropesygdomme at accelerere, jo længere klimakrisen får lov til at udvikle sig. Og i kølvandet på klimaforandringerne følger øget usikkerhed og uro, som også vil påvirke livet i vores del af verden i negativ retning.

For hver dag, der går, bliver problemerne vanskeligere at løse.

Kapitalismen sætter profitten over miljøet

Den økologiske krise skyldes grundlæggende, at den kapitalistiske økonomi er ved at vokse ud over klodens bæreevne. Den udbreder en uholdbar produktions- og forbrugsmodel til en hastigt voksende verdensbefolkning.

I denne økonomi udnyttes klodens ressourcer hovedsagelig ud fra private ejeres interesser i at optimere deres profitter, ofte uden hensyn til miljøet og fremtidige generationer.

Omkostninger for natur og samfund er som udgangspunkt uvedkommende for selskabernes bundlinje.

Samtidig er det kapitalistiske system orienteret mod uendelig økonomisk vækst, navnlig fordi hver virksomhed må øge sin produktivitet og afsætning for ikke at blive slået ud af konkurrenterne. Den voksende produktion søges afsat ved at stimulere forbruget og fremskynde udskiftningen af varer gennem reklame og planlagt forældelse.

Kapitalistisk vækst medfører et kolossalt ressourcespild. Den er blind og tager ikke hensyn til om den tilfredsstiller folks behov i almindelighed, men kun om den skaber profit. Denne blindhed fører til mangeartede og tilbagevendende kriser, som undergraver samfundets egen stabilitet.

Grøn vækst er en myte

I Danmark og internationalt ser vi, hvordan borgerlig klima- og miljøpolitik satser på teknologiske og markedsbaserede løsninger, der skal give fortsat økonomisk vækst, nu under overskriften "grøn vækst". Det er et udtryk for, at man overlader styringen til markeds kræfterne og sætter hensynet til kapitalinteresser først.

Udvikling af grøn teknologi er vigtig, men mængden af industriprodukter, biler, flyrejser osv. skal ned. Ellers kan vi ikke afværge klimakatastrofen og løse den økologiske krise.

Det er ikke muligt helt at afkoble den økonomiske vækst fra vækst i ressourceforbrug og miljøbelastning. Det er f.eks. en myte, at Danmark har været i stand til at fastholde en

økonomisk vækst, mens CO₂-udslippet er reduceret. I dag produceres en stor del af de varer, der forbruges her i landet, med drivhusgasudledninger og miljøomkostninger til følge i andre dele af verden. Derfor har Danmark et af verdens største økologiske fodaftryk set i forhold til indbyggertallet.

Samtidig medfører dele af den "grønne vækst" i sig selv nye former for miljøødelæggelse, f.eks. som følge af dyrkningen af biobrændstoffer.

Det er væsentligt at påvirke virksomhedernes og forbrugernes adfærd på kort sigt ved at regulere priserne gennem grønne afgifter og lignende. Men grundlæggende kan man ikke prissætte naturrigdommene eller menneskers liv og sundhed. Desuden er en gennemgribende og socialt afbalanceret grøn omstilling ikke mulig, hvis man lader investeringerne ske ud fra hensyn til virksomheders overskud – det er nødvendigt med en sammenhængende og langsigtet planlægning.

Klima- og miljøpolitik inden for kapitalismens rammer bliver med andre ord for lidt, for sent og for skævt.

Krisen skærper ulighederne

Den økologiske krise spiller sammen med kapitalismens uligheder og klasse modsætninger. Både globalt og i de enkelte lande er det de rige, der belaster klimaet og miljøet mest med deres forbrug. De riges forbrug danner samtidig en model, som de mindre velhavende stræber efter at få del i.

Klimaforandringerne går hårdest ud over det globale syds fattige, hvoraf et flertal er kvinder. Kvinderne kommer under særligt hårdt pres, når der opstår tørke eller oversvømmelser, fordi de ofte står for dyrkning, vand og brænde.

Også i Danmark vil klimakrisen især ramme de grupper, der har dårligst råd til stigende forsikringspræmier og til at beskytte sig mod skybrud og stigende havvand stand. De rige og også de ressourcestærke kan derimod langt hen ad vejen købe sig fri af konsekvenserne. Samtidig skaber samfundets store uligheder i magt og indflydelse forhindringer for at løse den økologiske krise. Private selskaber træffer beslutninger med store følger for miljøet hen over hovedet på befolkningen, og hensynet til selskabernes fortjenester og vækst vejer tungt for de politiske beslutningstagere.

Langt de fleste mennesker har en interesse i at gøre op med de strukturer, der sætter profitinteresser over miljøet, klimaet og klodens fremtid, og med en samfundselite, der vælter omkostningerne over på de dårligst stillede. Derfor opstår der muligheder for brede alliancer i kampen for klimaretfærdighed og grøn omstilling.

Kampen for at sikre balance mellem mennesket og naturen og kampen for lighed og velfærd er for os én og samme kamp. Det drejer sig om, at almindelige mennesker vinder kontrol over økonomien og naturressourcerne for i fællesskab at styre udviklingen, lokalt, nationalt og internationalt. Kun ved at tage fat på overgangen til et socialistisk demokrati kan vi for alvor sætte ind mod klima- og miljøkrisen, ressource-, fattigdoms- og fødevarekriserne.

Vild natur i sin egen ret

Naturen har værdi i sig selv, det er Enhedslistens politik, at Danmark får mere fri og vild natur, og at denne natur får plads til at brede sig og derved øge den danske biodiversitet. Den danske biodiversitet er alvorligt truet, mange arter af velkendte dyr der har levet her i årtusinder, fx sommerfugle og vildfugle, er ved at uddø. Det må vi bidrage til at stoppe. En

mangfoldig, vild, fri og divers natur er ikke til gavn for det danske BNP, men det gør os rigere som mennesker at vide, at vi lever i et land med smuk flora og en overdådighed af dyrearter. En vild natur stimulerer menneskers fantasi og nysgerrighed – også selv om mennesker ikke har fremkommelig adgang til alt denne naturlige rigdom. Naturen har ret i sig selv og skal have plads og prioritet.

3. Demokratisk, rød og grøn omstilling

Danmark skal i løbet af få årtier omstilles til et samfund med mindst mulig klima- og miljøbelastning og med høj velfærd, lighed og livskvalitet. Omstillingen er afgørende for mennesker og natur herhjemme, men også for at vise verden, at et bæredygtigt samfund er muligt at realisere.

Det er nødvendigt at gøre op med brugen af fossile brændsler og sænke den danske økonomis samlede forbrug af energi, materialer og arealer, så det højst svarer til den danske befolknings andel af det globale miljømæssige råderum.

Det drejer sig ikke alene om en udskiftning af teknologier, men også om øget demokratisk kontrol over økonomien og naturressourcerne og om en social omfordeling i de enkelte lande såvel som mellem nord og syd. Det bliver afgørende for, at det lykkes at afværge økologiske sammenbrud.

Miljøretfærdighed

Den nødvendige grønne omstilling er oppe imod stærke økonomiske og politiske interesser. Derfor kan omstillingspolitikken kun komme igennem, hvis der er et pres fra mobiliseringer og bevægelser med opbakning fra den brede befolkning. Samtidig kræver den grønne omstilling også en indsats fra borgerne selv, på arbejdspladser og uddannelsessteder, i lokalsamfund og boligkvarterer, i hjemmet og fritiden.

Denne folkelige opbakning og deltagelse kommer kun, hvis omstillingen sker med en retfærdig fordeling af byrderne og med sikring af beskæftigelse og social tryghed.

Tilsvarende kan verdens lande kun samles om de nødvendige indsatser, hvis de rigeste og historisk mest klima- og miljøbelastende lande som Danmark går forrest med reduktioner. Forholdene for fattige og lavtlønnede kan ikke længere forbedres ved at satse på økonomisk vækst og håbe på, at noget af den siver ned. Det kan klimaet og miljøet ikke bære. I stedet er der brug for en radikal omfordeling af velstand og forbrug, både herhjemme og globalt. Vi må give plads til, at fattige lande i det globale syd kan have en økonomisk vækst, og også yde økonomisk og teknologisk støtte til, at deres udvikling bliver bæredygtig. Samtidig er det vigtigt at støtte kampe for omfordeling af magt og rigdom i det globale syd, ikke mindst til fordel for kvinders ligestilling.

Kollektive rammer for at leve bæredygtigt

Det er afgørende at opbygge strukturer, som tilskynder til og gør det nemt at forbruge, bo og transportere sig på en klima- og miljøskånsom måde. Alle skal have reel mulighed for at være med i den grønne omstilling.

Derfor skal der indføres høje grønne afgifter, men sådan at et rimeligt basisforbrug er billigt. Samtidig skal de laveste lønninger og overførselsindkomster hæves, økologiske varer fritages for moms, og priser og avancer kontrolleres.

Reklame og anden markedsføring skal minimeres og erstattes af saglig oplysning om varerne. Der skal være mærkningsordninger og tydelige varedeklarerationer. For at folk reelt kan vælge miljøvenlige forbrugsmønstre, er det afgørende, at der faktisk udbydes miljøvenlige produkter, og ubæredygtige produkter må udfases gennem stadig højere kvalitets- og miljøstandarder samt afgifter på disse. Samtidig skal økologiske varer fritages for moms, og priser og avancer herpå kontrolleres. Derudover er det væsentligt, at de laveste lønninger og overførselsindkomster hæves, så der er råd til at træffe fornuftige valg. Velfærd og grøn omstilling hænger sammen. Velfærden skal udbygges inden for offentlig sundhed, uddannelse og omsorg m.v. Samtidig skal det gøres fordelagtigt at deles om ting, så forbrugerne kan opnå den samme nytte med mindre produktion.

Øget produktivitet bør realiseres som nedsat arbejdstid snarere end som øget produktion og forbrug af materielle varer. Vi arbejder for en fortløbende, generel arbejdstidsforkortelse med lønkomensation. Kortere arbejdstid er også vigtig for den grønne omstilling, fordi mennesker skal have tid til at deltage i demokratiske processer og grønne fællesskaber og til at leve på en økologisk bæredygtig måde.

Grønne job i stedet for miljøødelæggende job

Enhedslisten arbejder for et opgør med den ukritiske vækstpolitik og for en satsning på bæredygtige job. Det gælder om at gennemføre en velordnet, retfærdig og rettidig omstilling til job, som bygger på beskyttelse i stedet for nedbrydning af klimaet og Jordens ressourcer samt job inden for områder som uddannelse, omsorg, kunst og kultur.

Der er brug for at oprette et stort antal nye, bæredygtige job inden for bl.a. trafik, energi, byggeri, landbrug, fødevarer, industri, reparation og genbrug. Samtidig er det nødvendigt at indskrænke ressourcelugende, miljø- og klimaskadelige aktiviteter inden for flytrafik, lastbiltransport, kød- og mejeriindustri og at fjerne andre aktiviteter som f.eks. reklame- og våbenproduktion.

Der må gennemføres omfattende grønne jobplaner og garanteres ligeværdig beskæftigelse, efteruddannelse og omskoling til dem, hvis arbejdspladser forsvinder som følge af den grønne omstilling. Både privat og offentligt ansatte må sikres miljørettigheder på arbejdspladsen, herunder indsigt i virksomhedens klima- og miljøpåvirkning og inddragelse i dens teknologivalg og energiplaner.

Demokratisering og socialisering af økonomien

Den grønne omstilling nødvendiggør en demokratisk planlægning, hvor langsigtede miljømæssige og sociale hensyn træder i stedet for kortsigtede profithensyn og krav om vækst. Der skal udvikles planer for, hvordan alle sektorer omstilles til økologisk, ressource- og klimaskånsom drift, og økonomiske tiltag skal vurderes i forhold til deres virkninger for klimaet og miljøet.

Samfundet må begynde at vinde demokratisk ejerskab over nøglesektorer og styre prioriteringen af ressourcerne inden for det økologiske råderum.

Derfor skal det offentlige:

- etablere en spekulationsfri finanssektor, der sikrer kreditter til klimatiltag, grøn teknologi og skabelse af bæredygtige job
- stille krav til leverandørerne om økologisk bæredygtige varer og ydelser og fastsætte både de aktuelle og kommende miljønormer
- bringe bæredygtighed i fokus for forskning, teknologiudvikling og uddannelse, bl.a. gennem offentlige innovationscentre
- foretage de nødvendige langsigtede investeringer og igangsætte økologiske produktioner, bl.a. ved at kommunerne tilskyndes til at oprette produktionsselskaber, som drives åbent og demokratisk og med et bæredygtigt og klimavenligt formål.

Samtidig skal der gives støtte til åbne og demokratisk organiserede ejerformer, som udvikles nedefra: kooperativer og andre fællesejede virksomheder, hvor der investeres ud fra samfunds- og miljøhensyn i stedet for profithensyn, og hvor ansatte og brugere deltager i styringen.

Erhvervslivets investeringsbeslutninger skal underlægges krav om økologisk bæredygtighed, og medarbejderne og forbrugerne skal sikres indflydelse på produktion og vareudbud. Desuden arbejder vi for, at lønmodtagernes pensionsfonde bliver reelt demokratiske og investerer socialt og bæredygtigt.

Internationalt samarbejde

Den omstilling, som Enhedslisten vil gøre Danmark til eksempel på, søger vi også at udbrede i Norden, i Europa og globalt sammen med venstrefløjskræfter og græsrodsbevægelser. Omstillingen kan ikke fuldføres uden et stærkt internationalt samarbejde på et demokratisk grundlag.

Vi går imod handels- og investeringsaftaler, der øger de multinationale selskabers magt. I stedet arbejder vi for internationale aftaler med miljømæssige og sociale minimumsstandarder, hvor lande og regioner har ret til at gå foran.

I EU arbejder vi for minimumsstandarder for klima- og miljøpolitik, som giver de enkelte lande mulighed for at gå videre. Sådanne muligheder findes i EU's miljøregler, og der findes enkelte gode eksempler på, at de er blevet benyttet. Desværre sker reguleringen i EU oftest som totalharmoniseringer, som følge af at EU sætter hensynet til handel og profit over hensynet til miljø og natur. Danmark skal ikke bare overholde EU's minimumsregler, men også arbejde for højere standarder og udnytte alle muligheder for at gå videre end EU's regler – også når det strider mod EU's krav om fri bevægelighed for varer og kapital.

Et folketingsflertal, der vil gennemføre en socialt retfærdig og solidarisk grøn omstilling, vil være nødt til at bryde med EU's liberalistiske traktater og regler. Derfor vil vi udfordre snærende EU-regler og arbejde for, at der oprettes et socialt og grønt demokratisk samarbejde i stedet for EU.

4. Klima og energi

Enhedslisten arbejder for et lavenergisamfund, udelukkende forsynet af vedvarende energikilder og med minimal klimabelastning, både nationalt og globalt.

Selvom Danmark kun udgør en lille del af verdenssamfundet, kan den nationale indsats have en effekt, som rækker langt videre end den udledning, vi formindsker. Med vores teknologiske og økonomiske ressourcer har vi ikke blot muligheden for at gennemføre en

hurtig og fuldstændig omstilling til vedvarende energi. Vi er også forpligtede til at vise, at det kan lade sig gøre, for at give håb til det globale fællesskab og for at kunne kræve af andre lande, at de også gør en effektiv indsats for at holde temperaturstigningen et godt stykke under 2 grader.

Danmark skal gå forrest sammen med andre lande i Norden og Europa, og arbejde for retfærdige og forpligtende internationale aftaler, der sætter grænser for udledningerne og udfaser brugen af fossile brændsler.

Sæt klimaredning før kapitalinteresser

Når markeds kræfterne styrer omstillingen til vedvarende energi, er det kortsigtede profithensyn, som bestemmer løsningerne. Det indebærer beskidte vildveje som afbrænding af biomasse, lagring af CO₂ i undergrunden og atomkraft. Den udstrakte brug af biomasse udskyder blot løsningen af problemerne ved at forlade sig på optag af CO₂ i forventet, men usikker fremtidig skovvækst. Det er heller ikke bæredygtigt at angribe klimaforandringerne med metoder, som kræver øget og stigende affaldshåndtering, hvad enten det er ved lagring af CO₂ eller atomaffald, som i begge tilfælde i praksis vil skulle oplagres for altid. Dermed skabes nye affaldsproblemer, som vil blive helt uoverskuelige med den forventede vækst i det globale energiforbrug. Handlen med CO₂-kvoter forskyder blot udledningerne geografisk, udskyder faldet i den globale udledning og belønner spekulation i forurening.

I stedet må vi respektere det globale budget for udledning af drivhusgasser, som kan tillades, hvis klimaforandringerne skal holdes i ave. Gennem en stærk klimalov skal det sikres, at der tages udgangspunkt i videnskabens anbefalinger og en retfærdig global byrdefordeling, således at lovgivere og myndigheder forpligtes til at reducere udledningerne af drivhusgasser tilstrækkeligt, år for år. Den tilladelige udledning skal opdeles i kortvarige budgetter med årlig opfølgning og udmøntes i handlingsplaner for de enkelte områder. Klimaregnskabet og -indsatsen skal også omfatte de drivhusgasudledninger, som den danske økonomi forårsager uden for landets grænser gennem international transport, industriproduktion, der er forlagt til andre lande, og dyrkning af dyrefoder og andre landbrugsprodukter.

Langt størstedelen af de tilgængelige fossile energireserver skal forblive i undergrunden for at undgå katastrofale klimaforandringer. Derfor må olie- og naturgasproduktionen i Danmark afvikles, søgning efter nye reserver skal standses, og udvinding af skifergas forbydes.

Den nødvendige omlægning og udvikling af energiforsyning, landbrug, transport, byer og boliger, produktions- og forbrugsmønstre er kort beskrevet i dette og de følgende kapitler.

100 % vedvarende energi med langt mindre forbrug

Overgangen til vedvarende energi skal være gennemført inden 2040. Det betyder, at der hvert år skal ske en omfattende udbygning med især vind- og solenergi.

Alle former for vedvarende energi indebærer et ressourceforbrug, både i form af materialer, energi til fremstilling og areal. Derfor må omlægningen til vedvarende energi gå hånd i hånd med omfattende energibesparelser.

Danmark er nået langt med omstillingen af elproduktion, men størstedelen af landets samlede energiforbrug forsynes stadig ved afbrænding af biomasse, affald og gas til opvarmning, og transportarbejdet drives næsten udelukkende af fossile brændsler. Her er det nødvendigt med omfattende energieffektivisering, f.eks. ved energireovering af

bygninger og skift til eldreven transport. Det er også nødvendigt at reducere de aktiviteter, der forårsager energiforbruget, f.eks. ved at begrænse bygningsarealet, bilkørslen og antallet af elapparater. Der er ikke mindst brug for en sammenhængende planlægning af byudvikling, hvor byspredningen modvirkes for at formindske energiforbruget til opvarmning og transport.

Boligerne og den øvrige bygningsmasse skal energirenoveres, og nybyggeri skal som minimum være energineutralt. Det offentlige skal gå foran ved at energirenovere alle sine bygninger. Der skal sikres rådgivning og finansiering, så alle kan være med til omstillingen, gennem støtte til energirenovering af alle lejeboliger og en energisparefond med rentefrie lån, der betales tilbage over varmeregningen i takt med besparelserne.

Det nuværende afgiftssystem blokerer for kollektiv og folkeligt forankret egenproduktion af energi, og energiafgifterne rammer socialt skævt. Derfor er en gennemgribende reform af afgiftssystemet nødvendig. Klimaafgifter, som stiger år for år, bør pålægges de klimaskadelige energikilder og ledsages af social omfordeling. Energiafgifter kan opkræves direkte hos forbrugeren, med et bundfradrag for et rimeligt normalforbrug og en hårdere beskatning for overforbrug.

Sammenhængende og demokratisk energiplanlægning

Omstillingen til 100 % vedvarende energi kræver i sig selv betydelige mængder energi, materialer og areal og er afhængig af en sammenhængende, langsigtet planlægning for at opnå den nødvendige reduktion i energiforbruget og en bæredygtig anvendelse af ressourcer. Fremtidens energisystem skal integrere den vedvarende energiproduktion med energilagre, eldreven transport, fjernvarme og varmepumper. Regional udveksling af energi skal medvirke til forsynings sikkerhed og den bedst mulige udnyttelse af energien og minimering af tab ved lagring, og skal ikke som i dag styres ved spekulation i et såkaldt frit elmarked.

Energiforsyningen skal under demokratisk styring og ejerskab, hvis omstillingen skal lykkes i tide og uden sociale omkostninger og spekulation. Derfor skal privatiseringen af forsyningssektoren standses og rulles tilbage, den demokratiske repræsentation skal forbedres, og kollektive ejerformer og folkelig deltagelse i vedvarende energiproduktion skal fremmes.

Planlægning og prioritering af ressourcer skal ske ved en demokratisk styret proces for at sikre en folkeligt forankret omstilling med lokalt ejerskab, ansvar og indflydelse.

Prioriteringen af udlægning af arealer til energiproduktion skal ske ved en helhedsvurdering under hensyntagen til naturressourcer, forsynings sikkerhed og nabogener, og i erkendelse af at alle dele af landet vil skulle udlægge betydelige arealer til produktion af vedvarende energi.

Klimatilpasning

Allerede i dag er det nødvendigt at tage højde for de ændringer i klimaet, som er undervejs. Klimatilpasning skal sikres både ved nybyggeri og renovering og ved etablering af infrastruktur. Byerne skal udvikles, så de tager højde for de kommende klimaforandringer. Det kan blandt andet gøres ved at klimatilpasning systematisk indarbejdes i lokal- og kommuneplaner.

Danmark skal yde støtte til klimatilpasning i fattige lande og hjælpe klimaflygtninge i og fra de egne af verden, der bliver ubeboelige.

5. Natur, landbrug og fiskeri

Enhedslisten arbejder for, at tabet af biodiversitet standses. Naturen har for os en værdi i sig selv og skal derfor beskyttes – også når det ikke umiddelbart kan tælles på den økonomiske bundlinje.

Enhedslisten arbejder for et landbrug og fiskeri, der respekterer naturens grænser og bidrager aktivt til løsning af samfundets store udfordringer i forhold til beskyttelse af klima, natur og drikkevand og til at skabe liv, udvikling og fællesskab i landdistrikterne. Derfor arbejder vi også for et opgør med koncentrationen af kapital og monopolerne i landbrug, fiskeri og fødevarerindustri, således at erhvervene i langt højere grad kan komme på fællesskabets hænder.

Landbruget skal respektere naturens grænser

Hovedparten af landbrugserhvervet har indrettet sig på en måde, der ikke respekterer naturens grænser, og som sætter landbruget i konflikt med en række af samfundets interesser. Dansk fødevarerproduktion har ensidigt fokus på vækst, økonomi og lave omkostninger. Naturen presses voldsomt af de store mængder næringsstoffer og pesticider, og landbruget står for en stor andel af Danmarks samlede drivhusgasudledning på grund af den store animalske produktion, brugen af gødning, importen af foder og den omfattende transport. Dertil kommer, at dyrene i industrilandbruget udelukkende betragtes som produktionsenheder, hvilket betyder, at millioner af dyr i Danmark lever under yderst kritisable forhold. Endelig er den industrielle produktionsform med bl.a. voldsomt forbrug af antibiotika med til at bringe folkesundheden i fare, idet resistente bakterier fremmes.

Enhedslisten arbejder for en langt mere naturlig fødevarerproduktion og en bæredygtig madkultur med fokus på kvalitet, omtanke og respekt for dyr og natur. Det er vores mål, at hele Danmarks fødevarerproduktion bliver omlagt til økologi. Derfor skal det gøres attraktivt at omlægge til økologisk landbrug. Omlægningen skal fremmes ved at pålægge offentlige institutioner at anvende økologiske produkter, ved at afskaffe moms på bæredygtige, økologiske fødevarer og ved at indføre afgifter og forbud vendt mod pesticider, tab af næringsstoffer og tab af kulstof. Omstillingen skal desuden fremmes ved at fjerne landbrugstilskud – især til det konventionelle landbrug. Samtidig skal der hele tiden stilles skærpede krav til den økologiske produktion i forhold til miljøpåvirkning og dyrevelfærd. Vi arbejder desuden for, at forbruget og produktionen af animalske produkter reduceres markant, samtidig med at lokalt producerede og lokalt forarbejdede plantebaserede fødevarer fremmes.

Gennem økologisk omlægning af landbruget, en langt mindre animalsk produktion og ved at tage den dårligste landbrugsjord ud af drift kan landbrugets arealer reduceres markant til fordel for naturområder.

Landbruget skal også være med til at løfte klimaudfordringen ved at lagre kulstof i jorden gennem mere varieret sædskifte og skovlandbrug. Samtidig skal landbrugsproduktionen

gøres mere mangfoldig, således at fødevarerforsyningen bliver robust i forhold til klimaforandringer.

Vi arbejder desuden for et forbud mod dyrkning og brug af genmodificerede organismer (GMO) nationalt og internationalt, da GMO-afgrøder kan have sundhedsskadelige konsekvenser og samtidig indebærer en øget brug af sprøjtemidler, som fører til tab af biodiversitet og fremme af pesticidresistent ukrudt.

Enhedslisten kæmper mod pesticider

Enhedslisten vil føre an i kampen mod pesticider, da disse har alvorlig negativ indvirkning på biodiversiteten. Pesticider er intet andet end giftstoffer designet til at slå levende organismer ihjel og det er præcis hvad de gør. Når drikkevandsboringer lukkes pga. af pesticidforurening er det en klar advarsel om, at vi spiller hasard med vores omgivende miljø og Enhedslisten vægter forsigtighedsprincippet over snævre økonomiske interesser.

Kampen mod pesticider kan mindst føres tilbage til kampen mod DDT og nye pesticider, bringer nye problemer. Eks. er det bevist at pesticider som eks. neonicotinoider har en betydelig rolle at spille i det fænomen der kaldes CCD (Colony Collapse Disorder), som fører til at honningbifamilier bryder sammen og dør, et fænomen som er bedst beskrevet for honningbier, men også rammer vores vilde bier og andre bestøvere. Derfor arbejder Enhedslisten på et forbud mod brugen af pesticider, hvilket er en naturlig del af kampen for den økologiske omstilling.

Fælles ejerskab og lokal forankring

I dag styres det meste af landbruget af stordriftslandmænd, storinvestorer, monopollignende fødevarerkoncerner og kreditinstitutter. Deres interesser bygger på monokulturer, der kun kan opretholdes gennem konstant tilførsel af pesticider, kunstgødning og økonomiske tilskud.

Enhedslisten vil gøre op med kapitalkoncentration og monopoler og i stedet udbrede fælles ejerskab og lokal indflydelse. Vi vil sammen med de tusindvis af aktive lokale landmænd og kvinder, gårdbutikker og samarbejder mellem lokale producenter og økologiske fødevarer-fællesskaber, sammen med økologiske landbrugs- og bofællesskaber, økologi- og miljøbevægelserne skabe en mosaik af bæredygtige, selvopholdende landbrugssystemer, der fremmer levevilkårene for mindre landbrug. Lokale bæredygtige fødevarerproducenter bør placeres i hjertet af fødevarerforsyningen.

Vi vil skabe grobund for et demokratisk, lokalt forankret landbrug. For at landbruget kan blive den sociale og økonomiske ryggrad i landdistrikterne, er der brug for nye ejerformer og tilskyndelser til, at lokalsamfund går sammen om at investere i og drive landbrug. Lokalt forankrede andelsselskaber, kooperativer og lignende skal have forkøbsret til ledige landbrug, hvis de forpligter sig på økologi og lokal forarbejdning af fødevarerne. Der skal etableres en offentligt ejet jordbrugerfond, der overtager konkursramte landbrug og forpagter dem ud til landmænd, som vil producere økologisk og fremme lokal forarbejdning. Målet er, at al jord skal i samfundets eller i lokale fællesskabers eje.

Vildere og mere sammenhængende natur

Naturindsatserne i Danmark har typisk blot været et halehæng til landbrugspolitik, fiskeripolitik eller lignende, og konsekvensen er, at arter forsvinder med en bekymrende hast. Først når naturen sættes i centrum, vil vi være i stand til at vende tabet af biodiversitet til fremgang. En af de helt store trusler mod biodiversiteten i det åbne land er, at naturarealerne er små og fragmenterede.

De danske skove er i stor udstrækning produktionsskove, hvor træerne står i strømlinede rækker og arterne er få. For at få biodiversiteten tilbage i skovene skal vi have mere urørt skov med store græssende planteædere, ingen dræning og lysåbne arealer i store sammenhængende områder.

Enhedslisten vil sikre, at der udpeges tilstrækkelig med sammenhængende naturområder, både i det åbne land og i skovene, så naturen får plads til at udfolde sin egen dynamik, og så naturen kan være selvforvaltende. Vi vil sikre større naturreservater med fuld offentlig adgang, men med plads til, at naturen kan udfolde sig på naturligere præmisser. Det indbefatter, at flere forskellige planteædere får lov til at være en integreret del af de pågældende naturområder. Derigennem vil vi skabe vildere naturområder i Danmark.

Samtidig må der for de enkelte naturtyper laves en plan for at standse tabet af biodiversitet. Kampen for bevarelse af naturen og biodiversiteten haster. Vi befinder os midt i det som forskerne har betegnet som "den sjette masseuddøen", hvilket kort sagt betyder at vi mister arter i et alarmerende omfang. Konsekvenserne af denne masseuddøen er uoverskuelige, men katastrofale og har vi først mistet en art, så er der ingen vej tilbage.

Årsagen til tabet af biologisk mangfoldighed skal findes i menneskelig rovdrift på klodens ressourcer og Enhedslisten går derfor forrest i kampen for at bevare naturen.

Bæredygtighed er for os ikke bare et plus-ord, det er en integreret del af vores politiske praksis.

Enhedslisten er tilhængere af naturfredninger som et politisk værktøj, men ønsker at fredningsværktøjet anvendes oftere og langt mere restriktivt end det sker i dag. I dag benyttes fredningsværktøjet meget bredspektret, i den forstand at det også benyttes til at frede kulturminde. Det støtter Enhedslisten op om, men ønsker i højere grad at værktøjet benyttes til at værne om naturen, for naturens egen skyld. Vi ønsker mere fredet natur. Kampen for naturen er unik, idet alle kan deltage i den, uanset klasse, køn eller etnicitet. Vi har flere aktuelle eksempler på at den grønne kamp mobiliserer bredt, hvad vi så med kampen for fri kystadgang, kampen for at bevare Amager Fælled m.v. Enhedslisten ønsker derfor et samarbejde med alle grønne organisationer som kæmper for naturen og for biodiversitet og vi vil arbejde aktivt for at skabe disse grønne alliancer. Kampen for naturen skal kæmpes i fællesskab.

Landbruget skal i langt højere grad blive en medspiller for vores natur og bidrage til at beskytte levesteder for dyr og planter, f.eks. ved afgræsning af enge og overdrev og ved at udlægge dyrkningsfrie zoner på deres arealer. For at landmanden i højere grad kan fungere som naturforvalter, må reguleringsmæssige barrierer fjernes, og landmanden må honoreres økonomisk for sin naturindsats.

Også i byerne og langs vejene vil vi give plads til mere og vildere natur – i grøftkanter og parker, på torve, bane- og havnearealer. Det skal gøres til en del af byplanlægningen, byernes klimatilpasning og driften af grønne arealer.

Enhedslisten vil udvide de naturbeskyttede kystzoner. Dette må også ses i lyset af den voksende vandstand, hyppigere og mere alvorlige oversvømmelser af de kystnære områder.

Skånsomt fiskeri

Miljøtilstanden i de indre danske farvande er dårlig, og havnaturen i havet omkring Danmark er i stærk tilbagegang. Det skyldes udledning af næringsstoffer fra bl.a. landbruget, stoffer fra industri og husholdninger, råstofindvinding, invasive arter, klimaforandringer samt ikke mindst fiskeriets metoder. Indførelsen af omsættelige kvoter har samlet fiskerettighederne hos færre ejere med større fartøjer, der ofte anvender naturødelæggende fiskeredskaber med stor bifangst.

Enhedslisten vil i stedet udvikle fiskeriet, så det i højere grad kan sikre beskæftigelse i de kystnære områder, sikre befolkningen en sund og nærende fødekilde og værne om de marine økosystemer. Derfor vil vi fremme skånsomt kystfiskeri, som giver flest arbejdspladser per landet ton fisk, og som oftest lander i de mindre havne.

Kvoter skal tildeles baseret på fartøjernes naturskånsomhed og deres bidrag til beskæftigelsen og den lokale økonomi. Brugen af bundtrawl skal udfases. I stedet skal der bruges mere skånsomme fangstmetoder, og energiforbruget skal mindskes. Det vil sikre, at flere fiskere kommer i arbejde på flere både med metoder, der på sigt tillader større fangst på baggrund af en stigning i fiskebestandene i forhold til i dag.

Havnaturen skal desuden beskyttes ved at udpege flere og større beskyttede havområder. Inddæmmede havområder, der i dag fungerer som urentabel landbrugsjord, skal gives tilbage til havet, og mulighederne for berigelse af havnaturen, f.eks. via kunstige stenrev, skal indgå som en fast bestanddel af planlægning af alle større anlægsprojekter til havs. Endelig skal yderligere udbygning af havbrug standses, og eksisterende anlæg skal udfases.

6. Transport og byudvikling

Enhedslisten arbejder for et klima- og miljøvenligt transportsystem, hvor personbefordringen primært sker gennem kollektiv transport, på cykel og til fods. Transportmidlerne skal være energieffektive og bruge vedvarende energi. Samtidig må behovet for transport gøres langt mindre end i dag, navnlig i kraft af en bæredygtig byudvikling og en mere lokal produktion.

Grøn omstilling af transporten

Gennem de sidste mange år har den herskende trafikpolitik gjort det markant billigere at anskaffe og benytte sin egen bil og tilsvarende markant dyrere og vanskeligere at benytte den kollektive transport. Denne udvikling forringer mobiliteten for familier og borgere med få midler. Samtidig bidrager transporten i stigende grad til Danmarks udledning af CO₂. Bilerne fylder mere og mere i byerne, lægger beslag på ressourcer ved produktion og drift og forårsager sygdom og dødsfald.

Biler skal i fremtiden drives med el eller brint på basis af vedvarende energi og så vidt muligt indgå i deleordninger. Det bør fremmes via afgiftspolitikken, forbud mod salg af nye benzin- og dieselmotorer og hurtig udbredelse af ladestationer. Også tung transport og fly kan gøres

mere klima- og miljøvenlige. Med nutidens enorme og stigende transportmængde kan transporten ikke gøres bæredygtig.

Derfor skal der sættes målrettet ind for at reducere de mest klima- og miljøbelastende transportformer såsom biler og fly, samtidig med at befolkningen tilbydes klima- og miljøvenlige alternativer.

Der skal ikke anlægges flere eller bredere motorveje, og enhver udbygning af lufthavns kapaciteten må stoppes. Kollektiv transport, cykler, fodgængere have markant bedre forhold. I stedet skal der satses på kollektiv trafik med høj komfort, korte ventetider og hurtigere forbindelser. Den skinnearbejds trafik må udbygges kraftigt både regionalt, nationalt og internationalt. Der må sikres en effektiv lokal betjening med letbaner og busser tilpasset de lokale forhold, med flere afgang og bedre koordination. De tyndt befolkede områder bør betjenes af effektiv flextrafik, og på sigt kan selvkørende biler indgå som yderste led i den kollektive trafik.

Samtidig med at der sørges for gode kollektive trafiktilbud, må der gives økonomisk tilskyndelse gennem afgifter på bil- og flytrafikken, mens den kollektive trafik gøres billigere. Det vil også bidrage til en social omfordeling.

Pendlertrafikken skal nedbringes ved at fremme distancearbejde på deltid.

Klimabelastningen fra transport skal desuden reduceres ved at nedsætte hastigheden både på vejene og på færgeruter.

På vare- og godsområdet har politiske beslutninger gjort lastbiler og fly alt for billige i forhold til småskibe og tog. I stedet skal godstransporten på vejnettet reduceres kraftigt og flyttes til skib og tog gennem decentrale godsterminaler, gennem udvikling af coastertrafikken mellem landsdelene og internationalt samt gennem afgifter på lastbil- og flytransport.

Varetransporten i byerne skal koordineres og styres ud fra miljø- og klimahensyn.

Kollektiv trafik og godsbaner skal være en offentlig serviceydelse og være offentligt ejet og styret med aktiv deltagelse af brugerne og de ansatte. Derigennem kan vi sikre de bedste forhold for klimaet og miljøet, passagererne og de ansatte.

Bæredygtig byudvikling

På 50 år er de danske byers areal tredoblet. Det er udtryk for, at stadig flere mennesker bor i byerne, at mange bor i større boliger og at flere bor alene. Det betyder at byerne spreder sig mere og mere. Samtidig forsvinder de små arbejdspladser og butikker til fordel for store domiciler og indkøbscentre. Det betyder bl.a. at biltrafikken øges. Løsningen er ikke at bygge tættere og højere i byerne, da dette går ud over luft, rum og lys.

Bl.a. for at forkorte transportafstande og fremme gang og cykling skal boliger, indkøb og fritid integreres i et geografisk afgrænset og attraktivt rum – og så vidt muligt kombineres med arbejdspladser. Størrelsen på indkøbscentrene må derfor begrænses, så de lokale daglige varebutikker i boligområderne kan overleve.

Biler fylder meget i byerne – uanset om de kører på el, benzin eller diesel og både når de bruges og ikke bruges. Derfor skal det være muligt at lave miljøzoner og trængselsringe. Parkeringsarealer bør placeres i udkanten af byerne, så kun nødvendige beboerparkeringer findes i bykernerne. Dermed frigives parkeringspladsarealer, som kan bruges til beboelse eller grønne områder ligesom de mange parkeringspladser langs vejene kan omlægges til busbaner.

For at det kan hænge sammen, er det helt afgørende at den offentlige transport afgår ofte, er billig og kan transportere os derhen hvor vi skal, på kort tid og uden unødige skift og ventetid.

Kommunerne skal derfor have langt større frirum til at skabe fornuftig byudvikling, der begrænser transportbehov og ikke skaber afhængighed af biler, men derimod skaber plads til kollektiv trafik, cykler og menneskers liv og fællesskaber.

Samtidig skal vi modvirke urbaniseringen ved at gøre landdistrikterne mere attraktive. Det betyder at vi ikke må lukke de små skoler og institutioner og vi må skabe lokale arbejdspladser. Det kunne f.eks. være ved at etablere offentlig produktion til kommuner, regioner og stat i disse områder. Der må desuden være hyppig og billig offentlig transport fra landdistrikter til byerne, evt. i form af velorganiseret offentlig samkørsel. Desuden må de store byer afstå fra den evige jagt på vækst, for at tiltrække stærke skatteborgere.

Begrænsning af unødvendig varetransport

Stigningen i den internationale transport af varer og halvfabrikata de sidste 50-60 år har bidraget kraftigt til at øge CO₂-udledningerne. Multinationale selskaber har udflyttet produktioner og indført just in time-metoder for at få billigere arbejdskraft og ressourcer. Varer fragtes tusinder af kilometer, ofte unødvendigt i forhold til dækning af de reelle behov. F.eks. importeres der flaskevand og lokalt tilgængelige afgrøder fra fjerne lande, og varer af præcis samme type sendes frem og tilbage mellem landene.

Derfor må den samlede varetransport reduceres ved at fremme selvforsyning og produktion baseret på at dække lokale behov og ved at favorisere varer med kort transport gennem offentlige indkøb og grønne afgifter på transporten af varer.

7. Råstoffer, produktion og forbrug

Enhedslisten arbejder for en produktion med en minimal belastning af miljø og klima under fremstilling, ved brug eller ved bortskaffelse. Enhedslisten arbejder for en cirkulær produktion, der radikalt reducerer ressourceforbruget. De teknologiske muligheder for at reducere ressourceforbruget skal udnyttes fuldt ud, men teknologi er kun en del af løsningen.

Mindre råstofforbrug og -udvinding

Med den voksende globaliserede produktion intensiveres jagten på Jordens ressourcer. Råstofferne bliver stadig sværere og dyrere at få fat på. For at udvinde vigtige metaller skal der bruges voksende mængder energi, vand og giftige kemikalier. Det fører til uoprettelige skader på natur til lands og til havs, på klima, miljø og lokalbefolkninger.

Den danske økonomi indgår i denne tiltagende rovdrift og beslaglægger betydelige ressourcer og arealer i andre verdensdele. Derfor er det vigtigt at reducere den mængde af råstoffer, der udvindes som følge af dansk produktion og forbrug. Der må fastsættes mål på kortere og længere sigt – ikke alene for øget ressourceproduktivitet, men også for reduktion af Danmarks direkte og indirekte forbrug af de forskellige råstoffer.

De materialer, der bruges i produktionen og byggeriet, skal så vidt muligt være lokale, fornybare eller genanvendte materialer. Danmark skal, når det overhovedet er muligt, være

selvforsynende med råstoffer. Beslutninger om, hvor i Danmark der kan udvindes råstoffer, skal ikke overlades til en privat jordejer eller virksomhed, men tages af samfundet, med hensyntagen til følgerne for natur og lokalsamfund.

Den største ressourcebesparelse opnås ved den produktion og det forbrug, som man undlader. I dag fremstilles der kolossale mængder af produkter, som er miljø- og sundhedsskadelige, unyttige eller overflødige. Det gælder om at begrænse produktionen af unyttige, overflødige produkter og erstatte miljø- og ressourcebelastende produkter med miljøvenlige og ressourcesparsomme produkter. Dermed kan vi øge produkternes nytte, samtidig med at den samlede produktion reduceres.

Cirkulær produktion

Der skal gennemføres en systematisk overgang til den cirkulære produktions principper, således at affaldsprodukter fra husholdninger, industri, byggeri m.v. begrænses og hurtigt omdannes til ressourcer. Den kommunale affaldssortering og -behandling skal videreudvikles, sådan at stadig flere affaldsfraktioner indgår i et ressourcekredsløb og ikke forbrændes. Forbrændingsanlæggene skal afvikles gennem en politisk styret proces. Biologiske ressourcer skal recirkuleres lokalt eller med den bedst mulige udnyttelse af ressourcerne. Biprodukter kan anvendes til produktion af nye biobaserede varer. Organisk affald fra produktion, husholdninger og spildevand skal cirkuleres tilbage til jorden som kompost og gødning. Det kræver, at produktion af plantebaserede og animalske produkter er økologisk.

Produkter, bygninger m.m. skal designes til genanvendelse, dvs. til at kunne skilles ad i rene fraktioner af råmaterialer. Producenterne skal have et direkte ansvar for at tage sig af de brugte ting og gøre bedst mulig brug af materialerne. Forhandlerne skal have til opgave at indsamle forskellige typer brugte produkter og materialer, i nogle tilfælde mod pant.

Der er dog grænser for, hvor tæt man kan lukke materialekredsløbene. Det er ofte vanskeligt eller umuligt at genvinde materialer fra industriprodukter på grund af forringelse, spredning og komplekse sammensætninger. Genanvendelse kræver desuden i sig selv energi og materialer: til indsamling, transport, adskillelse, nedbrydning og forarbejdning. Når det gælder de "biologiske næringsstoffer", er der grænser for, hvor meget industrien kan bruge, før det går ud over biodiversiteten, jordbunds kvaliteten og madproduktionen. For at omstille til en bæredygtig kredsløbsproduktion må vi derfor også frigøre os fra kravet om økonomisk vækst og begrænse mængden af produkter.

Holdbarhed, reparation og genbrug

Der må gøres op med den planlagte forældelse, der præger den kapitalistiske produktion.

Produkter, som egner sig til længere tids brug, skal bruges meget længere og klogere end i dag. Derfor skal der gennem produkt- og komponentstandarder stilles krav til producenterne om, at tingene og bygningerne designes og fremstilles til at kunne holde længe, til at kunne skilles ad, repareres og opgraderes, til at være compatible osv.

Det skal være forbudt at forkorte et produkts levetid for at øge udskiftningsfrekvensen og offentlige institutioner skal i videst mulige omfang undgå at påtvinge masseudskiftning af teknologisk udstyr som f.eks. fjernsyn, radio, telefon og computer. Garantiperioden for varige forbrugsgoder skal flerdobles, og reservedele skal stilles til rådighed i hele produktets levetid. Reparation skal også fremmes gennem afgiftslettelser og reparationsværksteder i offentligt og kooperativt regi.

Deleøkonomi

For en del forbrugergoder er det et resourcespild, at den enkelte borger eller husstand har hver sit eksemplar. Det vigtige er jo, at man har adgang til de ting, man skal bruge, når man skal bruge dem. Gennem deleordninger og kollektivt ejerskab er det desuden muligt at bruge langtidsholdbare kvalitetsprodukter, som den enkelte ville have dårligere råd til.

Deleordningerne kan bl.a. være offentlige biblioteker for værktøj, legetøj, tøj og symaskiner, værktøjskældre og dele/bytterum i boligforeningen, delebilsordninger m.m.

Væk med skadelige stoffer

Produktion og forbrug af uønskede, miljøskadelige stoffer skal væk. Stoffer, der er kræftfremkaldende, hormonforstyrrende eller på anden måde giftige, alene eller i kombination, skal forbydes. Nye stoffer og metoder, f.eks. nanoteknologiske og bioteknologiske metoder, skal ikke tages i anvendelse, før følgevirkningerne er blevet undersøgt og vurderet i offentligt regi.

Plastik, som regel baseret på olie, anvendes til stort set alt, herunder til engangsprodukter. Ved slid på plastprodukter belastes naturen med mikroplast, der kan optages i fødekæden og potentielt skade mennesker og dyr. Derfor bør brug af plast begrænses til anvendelser i lukkede ressourcekredsløb, og der skal stilles krav om begrænsninger i udledning af mikroplast, krav om genanvendelse af al plast og udvikling af bionedbrydelige plasttyper. Danmark skal ikke eksportere affald eller skadelige stoffer, men derimod bidrage med teknologisk bistand til bæredygtig produktion i udviklingslande.

8. Fra program til handling

Det haster med at gennemføre en virkelig grøn omstilling, som vi har skitseret her i programmet. Det kan se svært ud, i betragtning af at vi er oppe imod årtiers politik ført af danske regeringer og EU, og ikke mindst de magtfulde økonomiske interesser, der ligger bag dem. Men styrkeforholdene er ikke naturgivne. De kan ændres nedefra gennem aktiviteter og organiseringer, der giver folk erfaringer med at organisere, træffe beslutninger og skabe forandring.

Enhedslisten arbejder for at opbygge og styrke folkelige bevægelser og organiseringer på klima- og miljøspørgsmålene og for at forene grønne og sociale bevægelser omkring aktioner og politiske perspektiver. Enhedslisten arbejder ligeledes for at vores folkeskole arbejder med grøn bæredygtighed således at børn og unge, kommende generationer, får en forståelse for vores klodes natur og miljø, både gennem oplysning og praksis.

For at kunne rokke ved de økonomiske og politiske styrkeforhold er det afgørende, at arbejdspladserne og fagbevægelsen engagerer sig for omstillingen og kommer med deres egne krav. Klima- og miljøkampen skal forankres på den enkelte arbejdsplads og blandt tillidsfolk i afdelinger og forbund. Der er brug for alliancer mellem fagbevægelse, forbruger- og miljøbevægelser omkring klimaretfærdighed og klimajob. Der er brug for alle rød-grønne fællesskaber.

Mange mennesker engagerer sig i disse år for at forsvare klimaet, miljøet og naturen.

Engagementet tager mange former, lige fra demonstrationer i ind- og udland til selvorganiserende fællesskaber inden for:

- Energi: vindmølle- og solcellelav og lokale håndværkernetværk
- Fødevarer: fødevarefællesskaber, kunde/bonde-fællesskaber, lokale markeder, brugerdrevne butikker, frøbyttenetværk, fælleshaver, kogræsserlav og hønseklubber
- Produktion: kooperativer og medarbejderejede virksomheder
- Genbrug m.m.: reparationscafeer, fælleskompostanlæg, bytteboder og deleordninger
- Bolig og hverdag: grøn omstilling i boligforeninger, bofællesskaber, fælleshuse, fællesrum, fælleskøkkener, fællesvaskerier og madklubber
- Penge: bytteringe, timebanker og lokal valuta.

Samtidig arbejder Enhedslisten parlamentarisk på alle niveauer for at opnå konkrete resultater og understøtte de folkelige bevægelser og fællesskaber.

Ændrede værdier og en ny opfattelse af, hvad rigdom er, opstår, når folk går sammen og gør konkrete erfaringer. Der er brug for såvel politiske tiltag som lokale eksperimenter, nye former for demokratisk deltagelse, alternative økonomiske modeller og andre måder at leve på.

I dette program beskriver vi en række sigtelinjer, krav og metoder, som kan bruges til at udvikle og understøtte folkelige bevægelser og omstillingsinitiativer. Samtidig forklarer vi, hvorfor en virkelig grøn omstilling kræver et sammenhængende demokratisk, rødt og grønt alternativ. Det alternativ vil Enhedslisten udvikle og vinde et flertal i befolkningen for. Det kan du være med til som aktiv i Enhedslisten.

Vedtaget på Enhedslistens årsmøde april 2018